

УДК 334.02

ВІД РАЙОНІВ ДО КЛАСТЕРІВ: ПРОБЛЕМА КЛАСТЕРА В КОНТЕКСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

І.О. Максименко, аспірант,

О.О. Павленко, к.е.н., доцент,

Сумський державний університет

В роботі проведений аналіз процесу формування кластеру. Визначені територіальні проблеми та особливості його реалізації.

Великий внесок у взаємозв'язок між регіональною та національною географією зробив Майкл Портер, який переглянув Маршалліанську ідею економічної концентрації у сфері бізнес-стратегії, щоб зрозуміти її вплив на конкурентоспроможність країн. Портер подолав модель промислового району, в основному засновану на системах МСП, і ввів концепцію «кластеру». У останньому визначенні Портера, кластери «це географічні концентрації галузей, пов'язані знаннями, навичками, ресурсами, попитом та/або іншими зв'язками»; отже, кластери можуть включати організації різних розмірів і типів. У світлі цього промислові райони можна вважати різновидом кластерів, оскільки вони об'єднують компанії малого та середнього розміру в легкій обробній промисловості. Далі, спираючись на теорію порівняльних переваг, Портер інтерпретував існування спеціалізованих промислових місць як конкурентних інструментів або стратегічної зброї, доступної для країн для досягнення успіху на міжнародних ринках. У світлі цього, Портер уявляв кластери як результат взаємодії різних екологічних факторів, так званий «діамант», але також як інструменти політики, які можуть сприяти ефективності нації. Хоча Портер популяризував дебати про промислову концентрацію та ввів їх у галузі міжнародного бізнесу та стратегії, його структуру звинувачували в тому, що вона є «нечітким» брендингом, якому бракує аналітичної глибини.

Тим не менш, на хвилі «кластерної моди» економічні географи розробили теорію кластерів «на основі знань» і «еволюційний підхід» до кластерів. Цей напрямок досліджень прийняв концептуальну основу Портера та прийняв як належне ключові аспекти «діаманта», особливо щодо динаміки суперництва та співпраці, які є результатом спільного розміщення, але пішов, з різних епістемологічних припущень

(переважно соціально-конструктивістських). Відповідно до цього підходу, кластери просуваються завдяки збалансованому доступу та обміну як негласними, так і кодифікованими знаннями. Члени кластеру отримують доступ до внутрішніх і зовнішніх джерел знань через систему «локального шуму» та «глобальних конвеєрів». У той час як «гудіння» визначає зовнішні ефекти Маршалла, які є результатом близькості, «конвеєри» — це інституційні механізми, що направляють знання, доступні в інших місцях, у кластер. Хоча близькість підтримує безперервний шум, завдяки постійному порівнянню та моніторингу між фірмами, глобальні “трубопроводи” повинні бути ретельно побудовані, «розвиваючи спільний інституційний контекст, який дає змогу спільно вирішувати проблеми, навчатися та створювати знання» з правильно підібраних партнерів. Шум і конвеєри переплітаються через спільну інституційну структуру, яка забезпечує «позитивні» інституційні зміни за допомогою передачі технологій і мінімізує ризик інституційної замкнутості.

Загалом, хоча кластерна наука надала синтетичну та більш відкриту концептуалізацію попередніх досліджень агломерації, вона ще не запропонувала комплексного вирішення проблеми специфічності розташування або «тунельного бачення». Представляючи кластери як результати порівняльної переваги, теорія Портера переважила роль локальної динаміки над зовнішніми зв'язками. У той час як підхід, заснований на знаннях, не враховував чітко контекстуальні непередбачені обставини або зовнішні потрясіння, які впливають на роботу кластера, його еволюцію або його роль у ширшій глобальній економіці. Крім того, жоден з підходів не вивчав детально кластери за допомогою порівняльного аналізу, вимірюючи їхню продуктивність порівняно з подібними кластерами в інших місцях. І навпаки, кластери вважалися (і досі) розглядалися як унікальні та дуже своєрідні утворення, які могли б підтримувати та інтегрувати транснаціональні організаційні структури, але залишалися лише ледве відтворюваними в широкій конкурентній системі.

Підсумовуючи, так звана «специфічність розташування» насправді є «специфічністю кластера». Питання самозамкненості дійсно піднімалося окремо для всіх теоретичних підходів, представлених вище. У той час як Мартін і Санлі стверджували, що кластери — це «самостійні утворення, абстраговані від решти економічного ландшафту», Цейтлін зауважив, що «самостійний характер районів був переоцінений», закликаючи до більшого дослідження про «взаємовідносини між районами та світом». Нарешті, Маккіннон зазначає, що література з економічної

географії про регіони має тенденцію «недооцінювати важливість ширших позалокальних мереж і структур».

Часткову відповідь на цю проблему дала економіка, оскільки Пол Кругман зосередився на ендогенних ефектах промислової концентрації, застосовуючи методи та словниковий запас основної економіки, щоб дати нове розуміння ролі географії в динаміці зростання. Зокрема, Кругман і його колеги інтерпретували економічні агломерації Маршалла як результат збільшення віддачі від масштабу, створеного близькістю. Така перспектива посилила роль торгівлі в промисловому розвитку, підкреслюючи той факт, що (кілька) ресурсів, що сприяють економіці агломерацій, можна імпортувати в конкретне місце з інших країн. Фактично, будучи джерелом національної конкурентоспроможності, кластери часто є давніми організаційними структурами, що підтримують міжнародну підприємницьку діяльність. В економічній географії останні дослідження намагалися подолати специфічність розташування та локально-глобальну подвійність, але цей напрямок досліджень все ще знаходиться на ранній стадії. Найперспективніші дослідження досліджують нетривалі трансмисцеві установи, такі як торгові ярмарки, конгреси та конференції, як «тимчасові кластери». Це канали горизонтальної взаємодії для визначення потенційних партнерів для обміну знаннями на відстані. Нарешті, подальші дослідження були зосереджені на ролі віртуального спілкування як альтернативи взаємодії віч-на-віч.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кластерний аналіз та кластерна політика в країнах ОЕСР, різні підходи, результати Earl та наслідки для політики / Під ред. Тео Дж. А. Роландд, Пім ден Гертог. // Звіт Фокусної групи з питань: Промислові кластери - 1999. - <http://www.oecd.org/daf/corporate>

2. Європейський кластерний меморандум. Сприяння європейським інноваціям через кластери: Порядок денний для політичних дій / Підготовлений Консультативною групою високого рівня з питань кластерів під головуванням сенатора П'єра Лафітта / Ця робота координується Центром стратегії та конкурентоспроможності Стокгольмської школи економіки та виконується в рамках програми "Європа Ін нова Ініціатива Європейської комісії. 2007. -<http://www.clusterobservatory.eu>.